

KANT ÇALIŞMALARI DERGİSİ

KANT ÇALIŞMALARI JOURNAL

SAYI 5 / 2025

ISSUE 5 / 2025

Dizinler

The Philosopher's Index

İmtiyaz Sahibi /Owner

M. Halit Çelikyön

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Executive Editor

Özgüç Güven - İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü

Genel Yayın Yönetmeni /Managing Editor

Özlem Duva - Dokuz Eylül Üniversitesi Felsefe Bölümü

Editör /Editor

Gamze Keskin - Kırklareli Üniversitesi Felsefe Bölümü

Yayın Kurulu/Editorial Board

Lale Levin Basut - Yeditepe Üniversitesi Felsefe Bölümü

Saniye Vatansever - Bilkent Üniversitesi Felsefe Bölümü

Mehmet Arslan - Samsun Üniversitesi Temel Bilimler Bölümü

Umut Eldem - Doğu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Seniye Tilev - Kadir Has Üniversitesi Çekirdek Program

Selda Salman-İstanbul Kültür Üniversitesi Ortak Dersler Bölümü

Arif Yıldız - Bağımsız Araştırmacı

Danışma Kurulu /Advisory Board

Uygur Abacı - Pennsylvania State University - Amerika

Dilek Huseyinzadegan - Emory University - Amerika

Kenneth Westphal - Academia Europaea - Birleşik Krallık

Lucas Thorpe - Boğaziçi Üniversitesi - Türkiye

Ayhan Çitil - İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi - Türkiye

H. Bülent Gözkân - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi - Türkiye

Aliye Kovanlıkaya - Galatasaray Üniversitesi- Türkiye

Kaan H. Ökten - Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi - Türkiye

Howard Williams - Cardiff University - Birleşik Krallık

Sorin Baiasu - Keele University - Birleşik Krallık

Nina Dmitrieva - Immanuel Kant Baltic Federal University - Rusya

Matthias Kaufmann - Martin Luther Universität Halle Wittenberg - Almanya

Karin de Boer - KU Leuven - Belçika

Peter Niesen - Universität Hamburg - Almanya

Andrew Chignell - Princeton University - Amerika

Margit Ruffing - Johannes Gutenberg Universität Mainz - Almanya

Dietmar Heidemann - University of Luxembourg-Lüksemburg

Helga Varden - University of Illinois Urbana Champaign - Amerika

Anita Leirfall - University of Bergen - Norveç

Yusuf Örnek - Antalya Bilim Üniversitesi - Türkiye

Thomas Sturm - Universitat Autònoma de Barcelona - İspanya

Konstantin Pollok - Johannes Gutenberg Universität Mainz-Almanya

Heiner Klemme - Martin Luther Universität Halle Wittenberg-Almanya

Robert B. Loudon -University of Southern Maine-ABD

Gerad Gentry - Johannes Gutenberg Universität Mainz-Almanya

Alexey Salikov - Goethe Universität Frankfurt am Main-Almanya

Nuria Sánchez Madrid - Universidad Complutense de Madrid - İspanya

Mai Lequan - Université Lyon III - Jean Moulin - Fransa

Marcus Willaschek - Goethe Universität Frankfurt - Almanya

Dil Editörleri/Language Editors

Gülfer Tunalı - Dokuz Eylül Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü
(Almanca)

Güliz Akçasoy - Düzce Üniversitesi Mütercim ve Tercümanlık Bölümü
(İngilizce)

Nilsen Gökçen Uluk - Dokuz Eylül Üniversitesi Amerikan Kültürü ve
Edebiyatı Bölümü (İngilizce)

Bu sayının iletişim sorumluları /Communication coordinators for this issue

Çağla Özcan - İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü

Şilan Kesler - MSGSÜ Felsefe Bölümü

Sayfa Uygulama

Kamuran Ok

Kapak

Faruk Özcan

Son Okuma /Proof Reader

Çağla Özcan

Kant Çalışmaları Dergisi yılda iki kez yayınlanan, uluslararası, hakemli ve akademik bir dergidir.

Dergide yer alan yazılardan ve görüşlerden yazarlar sorumludur.

Yayın dili Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almancadır.

Kant Çalışmaları Dergisi is an international, peer-reviewed academic journal published biannually. The authors are solely responsible for the articles and views published in the journal. The languages of publication are Turkish, English, French, and German.

Dergi ile ilgili iletişim için/Contact:

kantcalismalari.org

dergi@kantcalismalari.org

VakıfBank Kültür Yayınları

İnkılap Mahallesi Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi

No:7/A1 – Kat 13 34768 Ümraniye / İstanbul

Telefon: 0 216 285 9571

www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr

Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2026

ISSN 2980-0277

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1

Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2

34310 Haramidere, Avcılar / İstanbul

Tel: 0 212 412 1700

www.mega.com.tr - info@mega.com.tr

Sertifika No: 44452

1. Baskı: Eylül 2026

KANT ÇALIŞMALARI DERGİSİ

SAYI 5 / 2025

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Kant'ın Rüyası ve Freud'un Eleştirel Tabiri Kant's Dream and Freud's Critical Interpretation Gökhan Savaş	7
Kant'ın Doğa Felsefesinde Madde Miktarı – Kuvvet İlişkisi Üzerine On the Quantity of Matter - Force Relationship in Kant's Natural Philosophy Baha Zafer	49
Ebedi Barış ve Yanılsamasız Kozmopolitizm: Kant'ın Misafirperverlik Kavramı Işığında Göç Politikaları Perpetual Peace and Non-Illusory Cosmopolitanism: Migration Policies in the Light of Kant's Concept of Hospitality Aslı Şentürk	79
Öncesinden Kant'a Dünya Dışı Yaşam Sorunu The Problem of Extraterrestrial Life from the Pre-Kantian Period to Kant Özgüç Güven	105

KANT'IN RÜYASI VE FREUD'UN ELEŞTİREL TABİRİ

GÖKHAN SAVAŞ*

ÖZ

Bu makalede, Kant'ın transandantal felsefesinde önemle yer verdiği 'kendinde' kavramsallaştırması merkeze alınarak, onun ne şekilde açılacağı ve Freud'un görüşleri bağlamında ona nasıl eleştiri getirileceği tartışılacaktır. Kant külliyatında "kendinde şeyler" olarak çoğul biçimde de anılan, ancak gönderimlerinin ne olduğu berraklaştırılmayan bu kavramsallaştırma, "ben", "biz" ve "O" zamirleriyle üç ekseninde yorumlanacaktır. Bu noktada Freud'un "ben", "benüstü" ve "o" olarak ifade ettiği üçlü yapının Kant'ın yapıtlarını okumada kullanılan üç zamirle hangi açılardan bağ kuracağı ve bu sayede Freud tarafından Kant'ın nasıl sınanabileceği irdelenecektir. Literatürde çoğunlukla, *Saf Aklın Eleştirisi* bağlamında ve Kant'ın "kendinin bilincinde olma" kavramı dolayısıyla Freud ile karşılıklı incelenmesi, ikilinin yalnızca teorik felsefe bağlantısına dikkat çeker. Bu makalede, Kant'ın nihai amaca yönelen sistemi bütüncül bir yorumla ele alınıp Freud'un yaşamının sonuna dek verdiği eserlere yansıyan felsefeye yönelik eleştirel bakışına temas edilecektir. Bu yaklaşım, Freud'un eleştirilerinin felsefi zeminini daha isabetli kavramayı sağlayacaktır. Her bir zamir özelinde iki filozofu karşı karşıya getirmek, ortaklıklar ile ayrışmaları geniş planda gözler önüne serecek ve böylece zamirlerin izdüşümlerinden hareketle iki filozofun farklı görüşleri belirginleştirilecektir. Bunun sonucunda, Kant'ın teorik ve pratik felsefesine hekim olarak Freud'un yönelttiği eleştirilerin, felsefe önemsenmesinin zorunluluğu gerekçelendirilecektir. Her bölümde karşılıklı incelemeden geçirilen Kant'ın felsefesinde "kendinde" kavramsallaştırmasının boyutları, Freud'un tutumu göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kendinde şeyler, ben, biz, benüstü, o

*Gökhan Savaş, Doktora Öğrencisi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Felsefe Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Makalenin Türü/Type of Article: Araştırma Makalesi/Research Article

ORCID: 0000-0001-6219-4419

E-Mail: gokhan.savas@yahoo.com

Başvuru/Submitted:06.01.2025– Kabul/Accepted:09.03.2025

KANT’S DREAM AND FREUD’S CRITICAL INTERPRETATION

ABSTRACT

In this article, Kant’s conceptualization of the “thing-in-itself” will be discussed in the context of Freud’s views on how to clarify and criticize it. Kant’s conceptualization, which has a key role in his transcendental philosophy, is occasionally mentioned in the plural as “things-in-themselves”. In the literature, the connection between Kant and Freud is generally addressed only in the context of the *Critique of Pure Reason* through self-consciousness. Therefore, the relation between these two remains only at theoretical philosophy. In this article, Kant’s conceptualization will be examined in three dimensions with the pronouns “I”, “we” and “He”. In addition, Kant’s views on the “things-in-themselves” will be introduced with a new interpretation; and will test how Freud’s tripartite model of “I”, “above-I” and “it” can be brought into contact with the three pronouns used in reading Kant’s corpus and how Kant can be criticized in this way. This study, on the one hand, aims to penetrate Kant’s Critical Project in a holistic way, and on the other hand, intersect Freud’s metapsychology with his critical approach to philosophy. This point of view will enable a more accurate grasp of the philosophical basis of Freud’s criticisms, who was familiar with Kant’s transcendental philosophy. The confrontation of the two philosophers on each pronoun will allow to present their commonalities and divergences in a broad perspective. As a physician, Freud’s criticism of Kant’s theoretical and practical philosophy is one of the most important challenges to Kant in the history of modern philosophy. Therefore, it should be taken seriously and responded within the limits of Kant’s philosophy. In this article, Kant’s “things-in-themselves” are crystallized by three pronouns in the comparative analysis of the works of two philosophers.

Keywords: Things-in-themselves, I, we, above-I, it

EXTENDED ABSTRACT

Kant's Copernican Revolution in the history of philosophy with the *Critique of Pure Reason* influenced all subsequent philosophers in modern philosophy. His ideas, which had a founding influence on the emergence of classical German philosophy, provoked many objections from the philosophers who followed him. In particular, successors thought the concepts he used in his terminology could be handled differently. Among Kant's brightest critics, the main objections point at what the conceptualization of the "thing-in-itself" means and how it should be dealt with. In this article, I will use what I call the "Three-Pronoun-Method" to try to distinguish what Kant means by "things-in-themselves", while bringing it into dialogue with Freud's tripartite model in his metapsychology. Apart from the idealist and materialist oppositions to Kant throughout the 19th century, I take seriously the objections raised by Freud as a physician who is familiar with Kant. After the revolution in biology and medicine in the 19th century, there is a need to re-evaluate Kant from a current critical perspective, taking into account the effects of new scientific developments. Kant's route for human progress can be likened to "the sweet dream of the philosophers" [8:343] for human, society and the future. But this dream, which goes beyond the limits of knowing at times, arouses the curiosity of how it could be interpreted by the founder of psychoanalysis. In this study, Kant's philosophical approach will be presented in the context of "things-in-themselves" within three dimensions as "I", "we" and "He". In addition to attempting to read Kant's corpus using this method, this study also considers Freud's tripartite model of "I", "above-I" and "it" in order to show in which ways Freud criticizes Kant. In Kant's transcendental philosophy, the concepts of "self-consciousness" [*Selbstbewusstsein*], "will" [*Wille*] and "freedom" [*Freiheit*] can be dealt with in the dimension of the 'I' as 'things-in-themselves' in which origins are unknown. Against Kant's emphasis on purity, it is important how Freud, as a natural scientist, evaluates the "I" with an empirical method different from Kant. In the next stage, both philosophers care about as "I" how to live with other "I"s together and so they address this issue in their works on coexistence. In *Religion within the Boundaries of Mere Reason*, he points to three things in themselves that can be considered in the dimension of "we", namely "people" [*Volk*], "spirit" [*Geist*] and "realm" [*Reich*], in relation to the unknown of God. In contrast to Kant's optimistic attitude in both individual and collective terms, Freud, who had lived through a

world war in his time, doesn't share Kant's faith about human beings. Against Kant's "good will", he gives place to the evil as well as the good. In Kant's corpus, –especially in *Critique of Practical Reason* [5:131] and *Religion within the Boundaries of Mere Reason* [6:200]– things-in-themselves for the third dimension can be conceptualized as "holiness" [*Heiligkeit*], "mercy" [*Gnade*] and "justice" [*Gerechtigkeit*]. Kant believed that rational beings would realize the final end in their journey. At this point, Freud's main criticism of Kant is about God, religion and the destructiveness of the biological side of human. Confronting Kant and Freud in these three dimensions through three different conceptualizations for each dimension is significant to see precisely where Freud agrees and disagrees with Kant. Although many objections were made to him after Kant, as a physician Freud's criticisms from an empiricist perspective are staggering. Through the holistic commentary of the works of Kant and Freud, this article aims to show how to engage with transcendental philosophy critically by a metapsychological approach.

GİRİŞ

“Üzerine bir mezarlığın resmedildiği
Hollandalı hancının levhasındaki bu hicivli başlığın
[...] acaba sadece o tatlı rüyayı gören filozoflar için mi
geçerli olduğu belirsiz bırakılabilir.”¹

Ebedi Barışa Dair (1795)

Bu makalede, Kant’ın “kendinde” [*an sich selbst*] kavramsallaştırmasına odaklanarak, Kant’ın külliyatına yeni bir yorum katmak ve onu bütüncül ele almak amacıyla geliştirmeye çalışıp “Üç Zamir Metodu” adını verdiğim yöntemi serimleyeceğim. Kant’ın yapıtlarını eleştirel biçimde değerlendirebilmek adına makalenin her bölümünde, onu açmak üzere bir zamire odaklanacağım. Buna karşılık, Freud’un “metapsikoloji” diye adlandırdığı yapıda zamirden isme dönüştürerek kullandığı üç kavramsallaştırmayla, transandantal felsefeye ciddi bir eleştiri yönelttiğini tartışmaya açacağım. Transandantal felsefeyi eksenlerin kesişiminde alımlamayı sağlayacak “ben”, “biz” ve “O” zamirleri aracılığıyla, Kant’ın zaman içerisinde farklı yapıtlarında işaret ettiği noktaların birbirlerine nasıl temas ettiğini irdeleyeceğim. Kant’ı eksenlere ayırmak, felsefe tarihinde –yer yer ona katılsa da– genel çerçevede onu eleştiren yaklaşımı benimsediğini düşündüğüm Freud ile karşı karşıya getirmede yeni bir ufuk çizecektir. Bu yüzden Freud’un “felsefe yaptığı” metapsikoloji yazılarında belirlenlik kazanan “ben”, “benüstü” ve “o” kavramlarıyla Kant’ı birlikte ele alacağım.

“Üç Zamir Metodu”² adıyla açıklamaya çalıştığım yöntemle Kant’ın bir konuda görüşünü değerlendirirken, yalnızca ilgili eserinde belirttiği noktadan değil; özellikle eleştiri dönemi yapıtlarındaki bağlantısallığı üzerinden göstermeyi amaçlıyorum.

1. Barış, 08: 343. “Ob diese satirische Überschrift auf dem Schilde jenes holländischen Gastwirts, worauf ein Kirchhof gemalt war, [...] wohl gar nur die Philosophen gelte, die jenen süßen Traum träumen, mag dahin gestellt sein.” Makalenin devamında Kant’ın eserlerine dair atıflar *Akademie-Ausgabe*’ye yapılacak ve dipnotta eserin –metinde ilk kullanıldığı yerde belirtilen– Türkçe kısaltması yanında, orijinal cilt ve sayfa numarası verilerek gösterilecektir. Makale boyunca Kant ve Freud’dan yapılan tüm alıntıların çevirisi bana aittir.

2. Transandantal felsefede ahlak ve hukuk kavramlarının birbirleriyle kesintisiz bir bağ oluşturabileceği iddiasını taşıyarak, adap [*Sitte*] kavramını orta terim olarak kullanma yorumunu geliştirmek amacıyla da uyguladığım bu metoda dair makaleme bkz. Gökhan Savaş, “Temellendirmeden Tamamlamaya: Metafizik’in Arkitektoniğini Yeniden Yorumlamak”, *Ahlakın Metafizikine Temellendirme* içinde, ed. Umut Eldem (Ankara: Akademim Yayınları, 2025), 211-250.

Üç Zamir Metodu, *Saf Aklın Eleştirisi*'nde "Transandantal Analitik" bölümündeki kategoriler tablosunda nicelik başlığı altında yer alan birlik [*Einheit*], çokluk [*Vielheit*], tümlük [*Allheit*] kategorilerinden ve "Transandantal Diyalektik" bölümünde irdelenen ruh [*Seele*], evren [*Welt*] ve tanrı [*Gott*] idealarından esinlenmektedir. İnsanın modern felsefede özne olarak karşısında beliren dünyayı bir arada tutması ve eylemlerinin kökünü kendi aklında bulması "birlik" kategorisi ve "ruh" ideasını öne çıkartırken; "ben" in karşısında görünüş kazanan çoklu yapının yanında, "ben" in başka "ben" lerle beraberliğinin oluşturacağı kompozisyon "çokluk" kategorisi ve "evren" ideasına işaret etmekte; nihayet Kant'ın teorik ve pratik bakışının tümlük tesis etmesi ve bunun bir tür güvence olarak tanrı varsayımını gerektirdiği düşüncesi de "tümlük" kategorisi ve "tanrı" ideasını imlemektedir.³ Bu üç eksenin her birinin, farklı isim kümesini altında toplaması nedeniyle, onların alt kümesindeki isimler arasındaki karşılıklılığı her defasında gösterme çabasına girişmeden; ismin yerini tutan zamirle, en geniş perspektifi ifade etmenin seçilebilecek en isabetli yol olduğunu düşünüyorum. Bu makalede, bu yöntemi "kendinde" kavramı özeline uyarladığım için, makalenin okuyucu nezdinde takibini kolaylaştırmak adına, transandantal felsefeden esinle hazırladığım "kendinde" tablosunu burada dikkatinize sunuyorum:

Kendinde	"Ben" Ekseni	"Biz" Ekseni	"O" Ekseni
1. Boyut	Kendinin Bilincinde Olma [<i>Selbstbewusstsein</i>]	Halk [<i>Volk</i>]	Kutsiyet [<i>Heiligkeit</i>]
2. Boyut	İrade [<i>Wille</i>]	Tin [<i>Geist</i>]	Merhamet [<i>Gnade</i>]
3. Boyut	Özgürlük [<i>Freiheit</i>]	Alem [<i>Reich</i>]	Adalet [<i>Gerechtigkeit</i>]

Bu makalede Kant'ı "kendinde" özelinde incelerken, felsefe tarihinde ona eleştiri getiren filozofların çokça tekrar edilen görüşleri yerine; onun felsefesinin belki de bu en karanlık ve en zorlu alanında, filozof olarak tanınmayan, aynı zamanda felsefeyi pek de hoş görmeyen bir hekimle onu karşı karşıya getirmek istiyorum. Kant'ın

3. Ayrıca Kant'ın insanın yetilerine dair yaptığı ayrımın koşut olarak; genel çerçevede, "ben" düşünme [*Denken*] yetisiyle, "biz" hissetme [*Sinnen*] yetisiyle ve "O" hayal etme [*Einbilden*] yetisiyle ilişkilendirilebilir. Ayrıca bu zamirlerin başka izdüşümleri olarak *Fakültelerin Çatışması*'nda felsefeyle çatışır konumda ele alınan Tıp Fakültesi "ben", Hukuk Fakültesi "biz", İlahiyat Fakültesi "O" üzerinden farklı açılımlarıyla değerlendirilebilir.

felsefe tarihinde etkisinin benzerini, ondan yaklaşık bir asır sonra hem psikolojide hem de ortaya koyduğu görüşlerinin sonucu olarak felsefede devrim yaratan Sigmund Freud'un, "metapsikoloji" adını verdiği çalışmasında "ben", "benüstü" ve "o" kavramsallaştırmalarını etkileşime sokmayı önemsiyorum. Felsefe tarihi açısından son derece değerli olduğunu düşündüğüm bu düşünsel etkileşimi, makale boyunca üç bölümde ele alıyorum. Birinci bölümde, Kant'ın 'ben' eksenini ele alıp Freud'un "ben" anlayışı üzerinden Kant'a yönelttiği eleştirilerini, ikinci bölümde Kant'ın 'biz' eksenini Freud'un "benüstü" kavramsallaştırmasıyla ve üçüncü bölümde de Kant'ın "O" eksenini, Freud'un "o" olarak andığı şeyle bir araya getirerek açacağım.

1

"BEN": KANT'IN "BEN"İ VEYA FREUD'UN "BEN"İ

Kant, transandantal felsefenin oluşmasına en büyük katkıyı 1781 tarihli *Saf Aklın Eleştirisi* (SAE) ile verir. Akademik yayın açısından sessiz geçen sürecin ardından verdiği bu eserin, Kant'ın önceki eserlerini sonrakilerden ayıran önemli bir özelliği mevcuttur. Felsefeye yaptığı büyük katkının farkında olarak gerçekleştirdiği hamleyi, Kopernik'in astronomi alanında yaptığı başarının felsefe alanındaki izdüşümü olarak niteler. Tarihsel perspektiften bakıldığında, 18. yüzyıl başlarında Kuzey Avrupa'da Prusya devletinin bir liman kentinde doğması ve içine doğduğu dünyanın insanın artmaya başlayan özgüvenini yansıtmaya başlaması, Kant'ın felsefenin ihtiyacını duyduğu yeni insanı tanımlamasında itici gücü oluşturur. Farklı dallarda pek çok bilimsel uğrağın ardından, en sonunda insanın neliğini ortaya koyma araştırmasında üç büyük soruya vardığında,⁴ bu sorulardan –daha sonra her bir soruyu ayrı ayrı çözümleyeceği– ilkinde SAE ile onto-epistemolojik yanıt verir. Dünya'nın evrendeki yeri ve insanın konumuna dair güçlü inançta kırılma yaratan Kopernik ile kendisini kıyaslamaya cesaret ettiren hamlesinin gücü; felsefenin, tarih boyunca insanın neliğine ilişkin çözümlemelerinde hesap hatasının olduğunu ve bunun sadece insana dair felsefi bilginin tersyüz edilmesiyle aşılabileceğini fark etmesinden ileri gelir. İnsanın "neyi bilebileceği" soruşturmasından hareketle, transandantal felsefe kapsamındaki öğeleri baştan sona belirleyerek, astronomların gezegenleri, yıldızla-

4. SAE, B 833.

rı, galaksileri haritalamasına benzer şekilde, insanı dünyanın merkezi kabul ederek onun dünyasının hem içini hem dışını haritalamaya girişir.

Kant SAE’de bilme faaliyetinin başlangıç adımının duyu organlarından alınan verilere dayandığını iddia eder.⁵ Görünün duyusal olabileceğine ek olarak zihinsel de olabileceği iddiasına karşı, *yalnızca* duyusal olabileceğini savunması ve deneyimin oluşumunda duyuüstü *hiçbir* etkinin rol oynayamayacağını vurgulaması, felsefede insan tasavvurunun ciddi değişikliğe uğrayacağını haber verir. İnsanın hem bilen hem de eyleyen bir bütün olarak bireyleşmesi, onu “özne” terimiyle anmayı başlatır. Görünün yalnızca duyusal oluşu, Antik Çağ’dan itibaren zaman kavramının insandan bağımsız, varlık kategorilerinden biri olduğu varsayımını sonlandırır. Böylece, Kant’ın zaman ve uzayı görünün saf formları biçiminde ele alarak bilginin oluşmasına bu iki formun olanak sağladığını belirtmesiyle, zamanın insandan bağımsız mümkün olmadığı belirgin hale gelir.⁶ Bunun sonucunda, ezeli ebedi zamanın içinden geçmeyen insan, bilgiyi tesis edebilmesinin zeminine zamanı ve uzayı koyarak, onları bilme kapasitesinin saf dayanak noktaları haline getirir.

SAE’de insanın nasıl bilebildiğinin soruşturulması, aynı zamanda bilen öznenin birinci tekil kişi olarak “ben”inin kurulma aşamalarını incelemeyi de ifade eder. Yapıtın başlığında, aklın sıfatı olan saflık, transandantal felsefeye yayılan en merkezi kavramlardan biridir. “Düşünüyorum” yargısında bulunabilmek için, düşünmenin nesnesi haline getirilecek duyusal malzemeye beraber; düşünmeyi olanaklı kılan, uzay-zaman formları aracılığıyla duyulamayan, değişmez duran saflık varsaymak gerekir.⁷ Bu varsayım, insanın zamanın değişen anlarının her birinde “ben” kalmasını sağlayan, “transandantal ben” şeklinde kavramsallaştırılır. Transandantal “ben”in kökenine ilişkin sorulacak sorular, insanın “ben”ini aşan *bilinemezliğe* gönderme yapması bakımından sistem içerisinde yanıtız bırakılır. Bunun nedeni, Kant’ın bilmeyi araştırırken bilinemez olana nereden sınır çizileceğini göstermeyi arzu etmesidir. Deneyimin meydana gelmesinin ilk adımını oluşturan görüşlerin kaynağının ne olduğu, bilmenin asıl başlatıcısı olan, fakat hakkında bir şey bilinemeyene işaret etmesi bakımından yeni bir kavramsallaştırmayı gündeme getirir. Bu yüzden insan deneyiminin ürününe “şey” [*Ding*]

5. SAE, A 19/B 33.

6. SAE, A 22/B 36.

7. SAE, A 341/B 399.

denilirken; insanın deneyim sınırının haricinde kalan “kendinde şey”⁸ [*Ding an sich selbst*]⁹ adını alır. Kant’ın farklı yapıtlarına bakıldığında, şey kavramının çoğul kullanılabilirliğine benzer şekilde, kendinde şeyin de çoğul olabileceği anlaşılır. Kant, kendinde şey kavramsallaştırmasının bilinemezliği imlemesi dışında, onu durulaştırmaya çalışması halinde, odağını kaybetmekten ve reddettiği metafizik anlayışa yaklaşma belirtileri göstermekten endişe eder. Kant’ın özne ve nesnenin meydana gelişindeki dayanak noktasının neliğine dair herhangi bir açıklamada bulunmayıp, sadece transandantal özne=X ve transandantal nesne=X denklemlerini kurması, özne ile nesnenin kökünü X sembolünün bilinemezliğinde eşitlemesi, yeni türetmeler açısından sıçrama tahtası meydana getirir.¹⁰

Kant’ın “ben” ekseninde ele alınabilecek ilk kendinde şey, kendinin bilincinde değildir. Transandantal felsefenin başlangıç noktasında yer alan “kendinin bilincinde olma” anlamına gelen *Selbstbewusstsein* terimi, insanın bilme edimiyle kendisinin bilincinde olabileceği; ancak bu bilmenin kendisini tamamen kuşatmasının mümkün olamayacağı anlamı taşır. İnsanın kendinin bilincinde olmasını sağlayan apersepsiyonun bilinemez olduğunu Kant şu şekilde ifade eder:

[...] Çünkü düşüncedeki apersepsiyonun birliği, ona bileşik olanlardan hiçbir açıklamaya izin vermez. Bunun yerine yapılacak en iyi şey, düşünen doğanın imkanını açıklayamadığını itiraf etmektir [...]¹¹

Kendinin bilincinde olma, insanın kendisine görünenler dolayısıyla farkında olduğu bir duruma işaret ettiği için, onun zemininde apersepsiyon fiilinin kaynağını bilinemez varsayar. Kendinin bilincinde olmanın kökeni, bilinemezliği üzerinden insanın kendisiyle ilişkisinde bir boşluğu salık verir ve bu boşluğun keşfedilebilirliği konusunda filozoflar ile bilim insanlarını kışkırtır. Klasik Alman felsefesinde Kant’ın ardılı filozofların “kendinde” ile hesaplaşmaya girişmesinin asıl nedeni, Kant’ın zihnin kuşatamayacağı

8. SAE, A 190/B 236

9. Almancada yalnızca tekil kullanılabilen *das Selbst* kavramı ile üçüncü tekil kişi *er/sie/es* için –ayrıca üçüncü çoğul kişi *sie* ve saygı hitabı ifade eden *Sie* için de– kullanılan dönüşlü zamir *sich* beraber çekilerek bu kavramsallaştırma oluşur. Almanca günlük kullanımda *an sich selbst* “aslında, esasında, özünde” anlamında kullanılmaktayken, transandantal felsefede Kant’ın verdiği anlam gereği, onu bu karşılıklardan biriyle ifade etmek, hem Kant’ı karşı çıktığı metafizik anlayışa yaklaşma hem de başka kavramların Türkçe çevirileriyle karıştırma açısından problem yaratacağını düşünüyorum.

10. SAE, A 250.

11. SAE, B 419. “[...] weil die Einheit der Apperzeption im Denken ihm keine Erklärung aus dem Zusammengesetzten erlaubt, statt daß er besser tun würde, zu gestehen, er wisse die Möglichkeit einer denkenden Natur nicht zu erklären [...]